

อุโบสถของวัดไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ในสมัยรัตนโกสินทร์*

Ordination Halls of Thai Temples in Kelantan, Malaysia in Rattanakosin Period

บรรลือ ขอรวมเดช**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ศึกษาความเป็นมา รูปแบบศิลปะและความสัมพันธ์ทางศิลปะของอุโบสถวัดไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียในสมัยรัตนโกสินทร์

กระบวนการวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบ โดยใช้รูปแบบศิลปะไทยประเพณีเป็นเกณฑ์ รวมถึงศิลปะอื่นที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2325-2451) อุโบสถมีรูปแบบผสมกับศิลปะท้องถิ่นมลายู ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2452-2499) อุโบสถแสดงอิทธิพลศิลปะไทยประเพณีมากขึ้น แต่ยังมีรูปแบบศิลปะมลายู จีนหรือแบบตะวันตกผสม ในช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2500-2550) อุโบสถในรัฐกลันตันเป็นอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณี ทั้งยังมีพัฒนาการด้านรูปแบบเหมือนกับอุโบสถในไทย

Abstract

The propose of the research: is to study background, styles and artistic aspects of Thai ordination halls in Kelantan, Malaysia during Rattanakosin Period.

This research is qualitative research, which has done by collecting the information from both relevant documents and field works. The information then has been analyzed and compared focusing on the styles by using the forms of Thai traditional arts and other related forms of arts as a standard.

The result of the research can be divided into three sections. Section one (1782-1908): The artistic aspects in the ordination halls had mixed styles with local Malay arts. Section two (1909-1956): The ordination halls presented more of Thai traditional styles but slightly showed either Malay, Chinese or Western styles. Section three (1957-2007): The ordination halls indicated turned into traditional Thai styles and there were developments in styles like the ordination halls in Thailand.

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**กำลังศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร สถานที่ทำงาน :วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ โทร. 0818323448 email: bunluek737@gmail.com ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

บทนำ

การศึกษาเรื่องอุโบสถของวัดไทยในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน โดยผู้วิจัยศึกษาความเป็นมา รูปแบบศิลปะและความสัมพันธ์ทางศิลปะของอุโบสถอันเป็นสิ่งก่อสร้างสำคัญของวัดไทยท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในรัฐกลันตัน ซึ่งผลของการศึกษาเรื่องดังกล่าวสามารถใช้ประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทยในประชาคมอาเซียน

ในปัจจุบัน กลันตันเป็นรัฐหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของมาเลเซียติดกับไทยด้านอำเภอตากใบ สุโงะโลก แก้ว และสุคีริน จังหวัดนราธิวาส มีแม่น้ำตากใบ-สุโงะโลกเป็นเขตแดนอยู่ทางด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออกของรัฐติดกับทะเลจีนใต้ ด้านทิศตะวันตกเป็นเทือกเขายาวจากตอนใต้ของไทยผ่านกลางประเทศไปถึงรัฐนศรีและเซมบิลัน ส่วนทิศใต้ติดกับรัฐเปรัก ปาหัง และตรังกานู

ในอดีต อำเภอตากใบและอำเภอดุมปัตเป็นส่วนหนึ่งของกลันตันซึ่งขณะนั้นเป็นหัวเมืองทางใต้ของไทย โดยมีเมืองนครศรีธรรมราชกำกับดูแล อำเภอตากใบนั้นมีคนไทยอยู่มากกว่าในอำเภอดุมปัต ต่อมาไทยได้โอนกลันตันพร้อมกับเมืองตรังกานู เกดะห์และปะลิสให้กับอังกฤษตามสนธิสัญญากรุงเทพฯ หรือสนธิสัญญาแองโกล-สยาม ใน พ.ศ. 2452 (Bangkok Treaty หรือ Anglo-Siamese Treaty 1909) กลันตันซึ่งตกอยู่ในการปกครองของอังกฤษถูกแบ่งโดยใช้แม่น้ำตากใบ-สุโงะโลกเป็นเขตแดน ทำให้อำเภอตากใบอยู่ในการปกครองของไทย ขณะที่อำเภอดุมปัตอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ใน พ.ศ. 2500 อังกฤษได้ให้เอกราชแก่เมืองมลายูทั้งหมด ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “สหพันธรัฐมาเลเซีย” (Federated Malay States) หรือ “มาเลเซีย”

ปัจจุบันมีคนไทยอาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียประมาณ 60,000 คน เฉพาะในกลันตันมีราว 15,000 คน ในจำนวนนี้อาศัยอยู่ในอำเภอดุมปัตมากที่สุด เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีวัดไทยมากถึง 12 วัดจากจำนวน 20 วัดที่มีอยู่ในรัฐกลันตัน¹

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนาม นำมาวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะ (Style) โดยใช้รูปแบบอุโบสถศิลปะไทยประเพณีเป็นเกณฑ์ รวมถึงรูปแบบศิลปะอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิลปะมลายู ศิลปะจีนและศิลปะตะวันตก เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบศิลปะ

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่าอุโบสถวัดไทยในรัฐกลันตันมีพัฒนาการด้านรูปแบบตามช่วงเวลาการศึกษา ดังนี้

ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2325-2451) เริ่มตั้งแต่การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จนถึงการโอนเมืองกลันตัน ตรังกานู เกดะห์ และปะลิส ให้กับอังกฤษ เหตุการณ์ตอนนี้อยู่ในช่วงรัชกาลที่ 1-5 ในช่วงเวลานี้อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ยังเป็นส่วนหนึ่งของกลันตัน และน่าจะเป็นศูนย์กลางของคนไทยในกลันตันที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยปรากฏหลักฐานว่า ใน พ.ศ. 2361 มีการนำต้นพระศรีมหาโพธิ์จากต้นจากเมืองอนูราธ

¹ วีระ สุวรรณ และ แอลาย ปรมวล, บันทึกมรดกวัดไทยในรัฐกลันตัน (สงขลา : เทมการพิมพ์, 2553), 1-2.

ปุระ ประเทศลังกา มาปลูกไว้ที่วัดพระพุทธ ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ² หนึ่งต้น ปลูกที่เมืองนครศรีธรรมราชสองต้น และที่วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดสระเกศ ในกรุงเทพฯ³ อีกวัดละต้น นอกจากนี้ยังพบสลูปลูกที่บรรจุพระธาตุในวัดพระพุทธรูปอีกด้วย⁴

ต้นโพธิ์ สลูปลูก พระพุทธรูป และอุโบสถ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อของพุทธศาสนาเถรวาทอย่างลังกา⁵ จากหลักฐานดังกล่าว จึงอาจพูดได้ว่าพุทธศาสนาที่อยู่ในตากใบเป็นพุทธศาสนาเถรวาทอย่างลังกา และอาจมีเครือข่ายโยงใยกับพุทธศาสนาเถรวาทอย่างลังกาที่นครศรีธรรมราช

พุทธศาสนาในตากใบเจริญต่อเนื่องมา จนมีการสร้างวัดชลธาราสิงเหใน พ.ศ. 2403 และสร้างอุโบสถใน พ.ศ. 2416 (ภาพที่ 1) นับเป็นอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณีหลังแรกในรัฐกลันตัน ต่อมาเมื่อมีการสร้างอุโบสถแห่งอื่น จึงถือเอาอุโบสถวัดชลธาราสิงเหเป็นต้นแบบให้กับวัดเหล่านั้นทั้งในอำเภอตากใบและในอำเภอดูมปัต อย่างไรก็ตามการสร้างอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณี ต้องใช้ช่างที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของโครงสร้าง รูปแบบและการประดับตกแต่ง ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าในช่วงแรกนี้มีอยู่ไม่มาก ช่างกลุ่มนี้ยังต้องสร้างอุโบสถให้กับวัดต่างๆ ในอำเภอตากใบก่อน จึงไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการมาสร้างวัดในอำเภอดูมปัต ด้วยเหตุนี้วัดในอำเภอดูมปัตในช่วงที่ 1 นี้จึงเป็นอุโบสถที่มีอิทธิพลศิลปะพื้นบ้านมลายู คือ อุโบสถวัดประชุมธาตุขุนาราม (ภาพที่ 2) ซึ่งน่าจะสร้างโดยพระสงฆ์หรือช่างพื้นบ้านในอำเภอดูมปัต

ภาพที่ 1 อุโบสถวัดชลธาราสิงเห อำเภอตากใบ
นราธิวาส สร้างพ.ศ. 2416

ภาพที่ 2 อุโบสถวัดประชุมธาตุขุนาราม อำเภอดูมปัต
กลันตัน

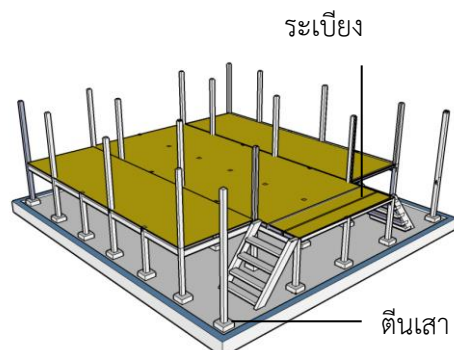
²ในประวัติวัดพระพุทธรูป ได้กล่าวถึงต้นโพธิ์ที่นำมาจากลังกา แต่ไม่ได้อธิบายเหตุการณ์ที่ส่งผลให้ตากใบเป็นศูนย์กลางชุมชนคนไทยในกลันตันก่อนที่จะมีการโอนดินแดน ดูใน วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, วัดพระพุทธรูป, เข้าถึงเมื่อ 27 สิงหาคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>

³สมเด็จพระยาตำราจาราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526), 146.

⁴ประพนธ์ เรืองณรงค์, ทักษิณสารคดี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525), 42.

⁵Leelananda Prematilleke and Chandra Wikramagamage, Sri Lanka Glimpses of an Island Culture (Colombo : The central Culture Fund, 2003), 21.

อุโบสถวัดประชุมธาตุขุนาราม หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เป็นอุโบสถไม้ยกพื้นสูงมีใต้ถุน จึงไม่มีฐาน ด้านหน้ามีระเบียงอยู่และทำบันไดขึ้นสองข้างมาบรรจบกันที่ระเบียงหน้าประตู รูปแบบบันไดแบบนี้อาจเกี่ยวข้องกับรูปแบบบันไดพื้นบ้าน เช่น บันไดสุเหร่าบ้านอาโห อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 3 ลายเส้นอุโบสถ
วัดประชุมธาตุขุนาราม

ภาพที่ 4 สุเหร่าบ้านอาโห ตำบลมะนังหยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ที่มา : สำนักข่าวมุสลิม, รูปมัสยิดไม้สวยงาม ต้นหยง (อาโห), เข้าถึงเมื่อ 28 ธันวาคม 2555, เข้าถึงได้จาก

ตัวอุโบสถมีโครงสร้างแบบเรือนไม้ทั่วไป ฝาอุโบสถคล้ายฝาปะกนแต่ช่องลูกฟักใหญ่กว่าและสลักช่องลูกฟักแนวตั้งกับแนวนอนแบบเรือนพื้นบ้านมลายู (ภาพที่ 5) ซึ่งไม่เหมือนกับการสลักลูกฟักในฝาปะกนแบบไทย ช่องแสงและช่องหน้าต่างเป็นลายไม้ฉลุปิด แบบลายอย่างลายเรขาคณิต หนึ่งในแบบลายที่นิยมทำในศิลปะมลายู งานตกแต่งเพียงเล็กน้อยนี้ บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของคนไทยกับคนมลายู

ภาพที่ 5 ฝาเรือนอุโบสถและช่องแสง อุโบสถวัดประชุมธาตุขุนาราม

หลังคาอุโบสถ นับเป็นส่วนสำคัญที่แสดงความเป็นอุโบสถของวัดไทยในช่วงนี้ ทำหลังคาจั่วมีหลังคาซ้อนกันสามรอบ (ภาพที่ 6) โดยมีเสาร่วมในและซื่อรับหลังคาจั่ว และฝาอุโบสถรับหลังคากันสามรอบ โครงสร้างหลังคาใช้ระบบซื่อกับจันทัน เครื่องบนหลังคาประกอบด้วยยกไก่อ่ ดั้ง จันทัน แปะ และ กลอน เป็นต้น มุงกระเบื้องขอและไม่นิยมทำเต้า (ภาพที่ 7) ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกันกับเรือนพื้นบ้านมลายู

ภาพที่ 6 หลังคา อุโบสถวัดประชุมธาตุชนาราม

ภาพที่ 7 โครงสร้างหลังคา อุโบสถวัดประชุมธาตุชนาราม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อุโบสถวัดประชุมธาตุชนาราม ได้รับอิทธิพลศิลปะพื้นบ้านมลายู นับตั้งแต่การทำฐานเสา บันได การประดับช่องแสงและช่องหน้าต่าง รวมถึงโครงสร้างหลังคา อุโบสถแบบนี้แม้ว่าจะมีอายุไม่มากนักแต่อาจสืบทอดรูปแบบมาจากอุโบสถรุ่นเก่าและน่าจะมีความเก่าแก่กว่าอุโบสถในอำเภอตากใบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุโบสถก่ออิฐถือปูนและสร้างในช่วงที่ 2

ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2452-2499) เป็นช่วงที่อังกฤษเข้าครอบครองแหลมมลายูตอนล่างทั้งหมดรวมถึงหัวเมืองทั้งสี่ที่เคยขึ้นกับไทย เหตุการณ์ช่วงนี้ตรงกับรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลปัจจุบัน แต่อังกฤษก็ไม่ได้เข้าแทรกแซงการบริหารจัดการภายในหัวเมืองทั้งสี่ ปลดปล่อยให้มีการปกครองแบบเดิม คือ มีสุลต่านเป็นประมุข ซึ่งต่างจากบางรัฐที่อังกฤษรวมเป็นสหพันธรัฐมลายู มีผู้ว่าราชการชาวอังกฤษปกครองหรือปกครองโดยทำสัญญาตั้งที่ปรึกษาชาวอังกฤษ⁷

เหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงบทบาทของราชสำนักกลันตันต่อวัดไทย คือเมื่อพระครูโอภาสพุทธคุณ (พุต) อดีตเจ้าอาวาสวัดชลธาราสิงเห อำเภอตากใบ มรณภาพใน พ.ศ. 2449⁸ พระยาปลัดมณฑลพายัพได้แต่งตั้งพระครูโอภาสพุทธคุณ (กั่ว) เจ้าอาวาสวัดชลประชุมธาตุชนาราม อำเภอชุมบ่อ เป็นเจ้าคณะรัฐกลันตันต่อส่วนเหตุการณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ที่อำเภอตากใบของไทยกับพระสงฆ์ที่อำเภอชุมบ่อ ปรากฏในปีพ.ศ. 2458 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคถึงอำเภอตากใบ และเสด็จมาประทับ ณ วัดชลธาราสิงเห เพื่อทอดพระเนตรการแข่งเรือ พระครูโอภาสพุทธคุณ (กั่ว) ได้นำพระสงฆ์จำนวนหนึ่งจากกลันตันเฝ้ารับเสด็จ⁹

เหตุการณ์ที่ยกมานี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ไทยในมาเลเซียกับคณะสงฆ์ในประเทศไทยที่มีการติดต่อกัน ในเรื่องนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ ติงสัญชลี มีความเห็นว่า เป็นความพยายามของ

⁶ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ สันติ เล็กสุขุม, อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 30 กันยายน 2551.

⁷ กรมการปกครอง, หนังสือชุดประเทศชายแดนไทย เล่มที่ 1 สหพันธรัฐมาเลเซีย (กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง, 2515), 14.

⁸ วรณวิภา ณ สงขลา, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ 002 เล่มที่ 3 วัดชลธาราสิงเห (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), 68.

⁹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุระยะทางการเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ วันที่ 4 มิถุนายน ถึง วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2458. (อัคราเนา)

คนไทยที่จะเชื่อมสัมพันธ์กับคนไทยด้วยกันภายหลังจากการโอนดินแดน¹⁰ ส่งผลให้รูปแบบอุโบสถในช่วงนี้ได้รับอิทธิพลศิลปะไทยประเพณี โดยเฉพาะรูปแบบอุโบสถวัดชลธาราสিংเห อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งสร้างมาก่อนตั้งแต่ช่วงที่ 1 ถือเป็นต้นแบบสำคัญที่ให้อิทธิพลกับอุโบสถในรัฐกลันตัน เช่น อุโบสถวัดพิกุลทองวราราม อำเภอดุมปัต (ภาพที่ 8-9) อุโบสถวัดชลประชุมธาตุนาราม อำเภอดุมปัต (ภาพที่ 10) และอุโบสถวัดสุคนธาราม อำเภอดุมปัต (ภาพที่ 11) เป็นต้น

ภาพที่ 8 อุโบสถวัดพิกุลทองวราราม อำเภอดุมปัต
มีอักษรจารึกสร้าง พ.ศ. 2467

ภาพที่ 9 ปันลม หน้าบันอุโบสถ
วัดพิกุลทองวราราม อำเภอดุมปัต

ภาพที่ 10 อุโบสถวัดชลประชุมธาตุนาราม
อำเภอดุมปัต

ภาพที่ 11 อุโบสถวัดสุคนธาราม
อำเภอดุมปัต

อุโบสถในช่วงนี้เป็นอุโบสถก่ออิฐถือปูน หันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีพาไลรอบ ฐานอุโบสถค่อนข้างสูง ลักษณะเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ทำประตูทางเข้าด้านหน้าทางเดียว ผนังด้านข้างมีหน้าต่าง 3 ช่อง และเริ่มประดับตกแต่งกรอบประตู กรอบหน้าต่างเป็นซุ้มทรงปราสาทหรือซุ้มทรงบันแถลง หลังคาจั่วมีหลังคาพาไลรอบ แต่เพิ่มหลังคาจาก 2 ตับ เป็น 3 ตับ คือ ตับบนเป็นหลังคาจั่ว ตับที่สองซ้อนชั้นใต้หลังคาจั่วและตักที่สามหรือตักล่างเป็นหลังคาพาไล โครงสร้างหลังคาใช้ระบบช่อกับจันทันเหมือนกับอุโบสถในช่วงที่ 1 และเริ่มทำเครื่องประดับหลังคา เช่น ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ แต่งงานเหล่านี้ยังมีรูปแบบศิลปะพื้นบ้านผสม โดยเฉพาะปันลมซึ่งมีปลายแหลมและปิดแป (ภาพที่ 9)

¹⁰ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เชษฐ ติงสัญชลี, อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 24 เมษายน 2556.

องค์ประกอบของอุโบสถโดยรวมแสดงการรับอิทธิพลศิลปะไทยประเพณี ตั้งแต่ส่วนฐาน ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่าง รวมถึงเครื่องประดับหลังคา แต่นิยมทำหน้าต่างผนังด้านข้าง ข้างละ 3 ช่อง นับเป็นลักษณะสำคัญของอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณีในกลันตันช่วงนี้ แม้ว่าช่างที่อาจจะไม่เข้าใจรูปแบบศิลปะไทยประเพณีดีพอ แต่ก็พยายามประยุกต์รูปแบบเครื่องประดับที่ช่างถนัดมาใช้ เช่น อุโบสถวัดชลประชุมธาตุขุนาราม ทำเครื่องประดับหลังคาแบบมลายู (ภาพที่ 12-13) อุโบสถวัดปทุมวิหาร ซึ่งผสมผสานคติความเชื่อจีนและปรับเปลี่ยนเครื่องประดับหลังคาวิหารจีนมาใช้ (ภาพที่ 14-15) หรืออุโบสถวัดมัสฌิมาราม (ภาพที่ 16-17) ที่ทำช่องโค้ง (Arches) รับหลังคาพาไลแทนเสา

ภาพที่ 12 ช่อฟ้าแบบมลายู

อุโบสถวัดชลประชุมธาตุขุนาราม

ภาพที่ 13 หางหงส์ทรงนกที่ปลายบันลมแบบมลายู

และหางหงส์เศียรนาค อุโบสถวัดชลประชุม

ภาพที่ 14 อุโบสถวัดปทุมวิหาร อำเภอบาเจาะ มี
อักษรที่ฐานพระประธาน สร้าง พ.ศ. 2466

ภาพที่ 15 กรอบหน้าบันอุโบสถวัดปทุมวิหาร

ภาพที่ 16 อุโบสถวัดมัสฌิมาราม อำเภอตุมปัต
รัฐกลันตัน

ภาพที่ 17 ช่องโค้งรับหลังคาพาไล อุโบสถวัดมัสฌิมาราม

อุโบสถในช่วงที่ 2 นี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะไทยประเพณี แม้ว่าในกลันตันจะขาดช่างที่ชำนาญ แต่ช่างในกลันตันก็พยายามที่จะสร้างอุโบสถเหมือนกับอุโบสถในไทย นอกจากนี้ยังมีการสร้างอุโบสถแบบจตุรมุข มียอดอย่างปราสาทในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 25 คือ อุโบสถวัดอุตตมาราม อำเภอปาเซร์มัส (ภาพที่ 18) และอุโบสถวัดแจ้งพุทธาวาส อำเภอตุมปัต (ภาพที่ 19) อุโบสถแบบจตุรมุขที่มียอดดังกล่าวนี้ สะท้อนแบบอย่างงานช่างหลวงตามแบบสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวังในกรุงเทพฯ

ภาพที่ 18 อุโบสถวัดอุตตมาราม
อำเภอปาเซร์มัส รัฐกลันตัน

ภาพที่ 19 อุโบสถวัดแจ้งพุทธาวาส
อำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน

ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2500-2550) สหพันธรัฐมลายูได้รับเอกราช มีรัฐธรรมนูญของตนเอง ทั้งยังมีการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2502 และตนกู अबดุลเราะห์มาน บุตรชายตนกู अबดุลฮามิด กับคุณหญิงเนื่อง นทนาคกร มารดาคนไทย¹¹ ได้รับคัดเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้มาเลเซียกับไทยมีความสัมพันธ์กันในฐานะมิตรประเทศ นับเป็นส่วนหนึ่งของการรวมกลุ่มประเทศอาเซียนในทศวรรษแรกของพุทธศตวรรษที่ 26¹² รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียในขณะนั้น ต่างก็ให้งบประมาณสนับสนุนการสร้างวัดไทยหลายวัด รวมถึงนำช่างไทยและแบบอุโบสถศิลปะไทยประเพณีที่กำลังได้รับความนิยมเข้าไปก่อสร้าง หนึ่งในนั้น คือ อุโบสถวัดจีนประดิษฐาราม อำเภอปาเซร์มัส สร้าง พ.ศ. 2506 (ภาพที่ 20) และอุโบสถวัดประชาจีนาราม สร้าง พ.ศ. 2541¹³ (ภาพที่ 21) ทั้งสองวัดได้รับการอุปถัมภ์จากชาวจีน¹⁴ จึงมีคำว่า “จีน” อยู่ในชื่อวัด

¹¹ อารังศักดิ์ อายุวัฒน์, *ไทยในมาเลเซีย* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2517), 285.

¹² ภูวิน บุญยะเวชชีวิน, “วิถีอาเซียนกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า (1988-2005)” ใน *Veridian E- Journal, Silapakorn University*, 3, 1(กรกฎาคม 2553), 124.

¹³ วีระ สุวรรณ และ แสลา ยปรามวล, *บันทึกมรดกวัดไทยในรัฐกลันตัน* (สงขลา : เทมการพิมพ์, 2553), 25.

¹⁴ ส่วนหนึ่งของคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในมาเลเซียเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นในจีนในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ดูใน Jiranuwat Sawasntee and Wan Ping, tai, “เหลียวหลังแลหน้า 37 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน : มุมมองทฤษฎีสถาปัตยกรรม จากมิติเป็นศัตรูจากศัตรูสู่มิตร” ใน *Veridian E Journal Silapakorn University*, 6, 1(January-April, 2013), 101.

ภาพที่ 20 อุโบสถวัดจีนประดิษฐาราม
อำเภอปาเซิร์มส์ (ด้านหลัง)

ภาพที่ 21 อุโบสถวัดประชาจีนาราม
อำเภอตุ้มปัด (ด้านหน้า)

อุโบสถทั้ง 2 วัดดังกล่าวข้างต้น มีพัฒนาการตามแบบอุโบสถศิลปะไทยประเพณีในไทย ทั้ง แบบอุโบสถของกรมศิลปากรที่ออกแบบโดยพระพรหมพิจิตรเมื่อพ.ศ. 2483 ตามระเบียบ “รัฏฐนิยม” ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม¹⁵ และแบบที่ได้รับความนิยมต่อมา คือ แบบอุโบสถของหลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) สถาปนิกร่วมสมัยกับพระพรหมพิจิตร แบบอุโบสถของท่านได้รับความนิยมในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ต่อจากแบบของพระพรหมพิจิตร

ลักษณะสำคัญของอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณี คือ มีกำแพงแก้วล้อมอุโบสถ อุโบสถขนาด 5 ห้อง ทำฐานสิงห์รับ แต่ละห้องมีช่องหน้าต่างประจำทุกห้อง มีมุขทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ทำประตูด้านหน้าประตูเดียวและด้านหลังนิยมทำสองประตูขิดริมซ้ายริมขวา ผนังด้านข้างมีช่องหน้าต่างประจำทุกห้อง และทำคันทวยติดตามช่วงเสารับหลังคาตบล่าง ลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นลักษณะใหม่ที่เพิ่งปรากฏขึ้นในช่วงนี้ และมีเพียงสิ่งเดียวของอุโบสถในช่วงที่ 1 และ 2 ที่ยังคงเหลืออยู่ คือ การหันหน้าอุโบสถไปทางทิศตะวันตก ซึ่งน่าจะเป็นคติความเชื่อเดิมที่สืบเนื่องมาอย่างเหนียวแน่น

โครงสร้างอุโบสถมีผนังและเสารับหลังคา ลักษณะเสาเป็นเสาสี่เหลี่ยมกลม หรือย่อมุมแปด ซึ่งต่างจากอุโบสถในช่วงที่ 2 ที่นิยมทำเสากลม บัวหัวเสาแบบบัวจก ซึ่ง เป็นบัวหัวเสาที่นิยมทำในสมัยรัตนโกสินทร์ ประดับกรอบประตูด้วยซุ้มทรงปราสาท ส่วนกรอบหน้าต่างอุโบสถวัดจีนประดิษฐารามจะประดับด้วยซุ้มทรงบันแถลง (ภาพที่ 22) รูปแบบซุ้มน่าจะได้รับแรงดลใจมาจากแบบซุ้มของพระพรหมพิจิตร (ภาพที่ 23) แต่ซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดประชาจีนาราม เป็นซุ้มทรงปราสาทรูปแบบเดียวกับซุ้มประตู ซึ่งน่าจะได้รับรูปแบบมาจากซุ้มอุโบสถของหลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) สถาปนิกร่วมรุ่นกับพระพรหมพิจิตร

¹⁵ คณะสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ประวัติ และ ผลงานสำคัญของอาจารย์ พระพรหมพิจิตร (กรุงเทพฯ : ศิริมิตรการพิมพ์, 2533), 66.

ภาพที่ 22 ชุ่มหน้าต่างแบบบันแถลงของอุโบสถ
วัดจีนประดิษฐาราม

ภาพที่ 23 ลายเส้นแบบชุ่มหน้าต่างทรงบันแถลง
ที่มา : พระพรหมพิจิตร, พุทธศิลป์สถาปัตยกรรม ภาคต้น
(กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2495), 17.(อัดสำเนา)

หลังคาอุโบสถเป็นชนิดมีซ้อนลดหลั่นกัน 3 ชั้น 3 ตับ โครงสร้างหลังคาแบบช่อเอกร ช่อโท ผนังรับข้อประธาน มีเสาดูกตารับช่อเอกร ช่อโทตามลำดับ ตั้งตั้งขึ้นไปรอบๆ มีจันทันพนมไปบรรจบกับอกไกรรับแป กลอนและระแนงมุงกระเบื้อง โครงสร้างแบบนี้เป็นโครงสร้างหลังคาอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณีและไม่เคยทำมาก่อนในอุโบสถช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 ในกลันตัน

หลังคาประดับเครื่องล่ายองทุกชั้น เช่น ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นาคสะดุ้ง หน้าบันประดับตกแต่งด้วยลายก้านขดล้อมรอบรูปเทพพนม ได้หน้าบันเป็นแผงแร่ คูหา (ภาพที่ 24) แนวคิดการออกแบบหน้าบันแบบนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับหน้าบันอุโบสถของพระพรหมพิจิตร ส่วนหน้าบันอุโบสถวัดประชาจีนาราม น่าจะได้รับอิทธิพลจากอุโบสถของหลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) (ภาพที่ 25) ซึ่งนิยมประดับหน้าบันด้วยประติมากรรมลอยตัว เช่น รูปธรรมจักร ตั้งบนกระจิงฐานพระที่ยกเก็จออกมา และทำสาหร่ายรวงผึ้งประดับที่คูหา นอกจากนี้ก็ยังมีการทำเต้าหรือชื่อยื่นออกรับหลังคาด้านล่าง ลักษณะดังกล่าวนี้ก็เพิ่งปรากฏในช่วงนี้เช่นกัน

ภาพที่ 24 หน้าบันอุโบสถวัดจีนประดิษฐาราม

ภาพที่ 25 หน้าบันอุโบสถวัดประชาจีนาราม

สรุปผล

แต่เดิมพุทธศิลป์ไทยในรัฐกลันตันมีแบบแผนและคติความเชื่อของท้องถิ่นผสม และอุโบสถก็มีพัฒนาการด้านรูปแบบเข้าสู่ศิลปะแบบไทยประเพณีอย่างรวดเร็ว ภายหลังจากโอนดินแดนให้กับอังกฤษ กระนั้นก็ยังคงมีอิทธิพลศิลปะมลายู ศิลปะจีน และ ศิลปะตะวันตกผสมอยู่

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเอเชียบูรพา ได้เกิดกระแสชาตินิยมขึ้นในหมู่ประเทศที่เคยอยู่ใต้อาณาจักรของอังกฤษมาก่อน เช่น จีน อินเดีย ศรีลังกา พม่า มลายู รวมถึงคนไทยในมาเลเซีย จึงทำให้มีการสร้างศาสนสถานที่มีเอกลักษณ์ของชาตินั้น ๆ เติบโตขึ้น เช่น มัสยิดหรือสุเหร่า วัดจีน วัดฮินดู และวัดคริสต์ โดยเฉพาะวัดไทยนั้นจะเริ่มสร้างอุโบสถแบบจตุรมุขมียอดแบบปราสาท ตามอย่างสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ เช่น วัดอู่ตะเภา อำเภอบางพลี และวัดแจ้งพุทธาวาส อำเภอดุสิต

นอกจากนี้คณะสงฆ์ไทยในมาเลเซียก็ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ในไทยมากขึ้น ทั้งคณะสงฆ์ที่อยู่ในจังหวัดภาคใต้ของไทยและในกรุงเทพฯ ด้วยเหตุนี้ รูปแบบอุโบสถในพุทธศตวรรษที่ 26 จึงมีรูปแบบเหมือนกับอุโบสถแบบศิลปะไทยประเพณีในภาคกลางของไทย ทั้งยังมีการนำแบบอุโบสถและช่างจากไทยเข้าไปก่อสร้าง บรรยายภาพเช่นนี้ทำให้เห็นว่าวัดไทยในรัฐกลันตัน แม้ว่าจะไม่อยู่ในอาณาจักรเดียวกันกับไทยแต่ก็อยู่ภายใต้ศาสนจักรแบบเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ วัดไทยในมาเลเซียจึงเป็นศูนย์กลางชุมชนที่ทำให้คนไทยในมาเลเซียสืบเนื่องวิถีไทยและศิลปวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการปกครอง. หนังสือชุดประเทศชายแดนไทย เล่มที่ 1 สหพันธรัฐมาเลเซีย. กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง, 2515.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุระยะทางการเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ วันที่ 4 มิถุนายน ถึง วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2458. (อัดสำเนา)

ประพนธ์ เรืองณรงค์. ทักษิณสารคดี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525.

วรรณวิภา ณ สงขลา. จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ 002 เล่มที่ 3 วัดชลธาราสิงเห. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

ธารรงค์ดี อายุวัฒนะ. ไทยในมาเลเซีย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2517.

พระพรหมพิจิตร. พุทธศิลป์สถาปัตยกรรม ภาคต้น. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2495.

ภูวิน บุนยะเวชชีวิน, “วิถีอาเซียนกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า(1988-2005)” ใน Veridian E - Journal, Silpakorn University, 3, 1(กรกฎาคม 2553), 122-138.

มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะสถาปัตยกรรมไทย. ประวัติและผลงานสำคัญของอาจารย์ พระพรหมพิจิตร. กรุงเทพฯ : ศิริมิตรการพิมพ์, 2533.

วีระ สุวรรณ และ แสลา ย ปรามว. บันทึกมรดกวัดไทยในรัฐกลันตัน. สงขลา : เทมการพิมพ์, 2553.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. วัดพระพุทธ. เข้าถึงเมื่อ 27 สิงหาคม 2555. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>.

สำนักข่าวมุสลิม, รูปมัสยิดไม้สวยงาม ต้นหยง (อาโห). เข้าถึงเมื่อ 28 ธันวาคม 2555, เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=510690>

เชษฐ์ ดึงสัญชลี. ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2556.

สันติ เล็กสุขุม. ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551.

ภาษาต่างประเทศ

Prematilleke, Leelananda and Wikramagamage, Chandra. Sri Lanka Glimpses of an Island Culture. Colombo : The central Culture Fund, 2003.

Jiranuwat Sawasnotee and Wan Ping, tai, “เหลียวหลังแลหน้า 37 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน : มุมมองทฤษฎีสร้างสรรค์นิยม จากมิตรเป็นศัตรูจากศัตรูสู่มิตร” ใน Veridian E Journal Silapakorn University, 6, 1(January-April, 2013), 94-118.